

УДК 339.73 (477)

ТЕНДЕНЦІЇ ТА ПРОБЛЕМИ РОЗВИТКУ БАНКІВ З ІНОЗЕМНИМ КАПІТАЛОМ В УКРАЇНІ

А. Ковалюк

Львівський національний університет імені Івана Франка

У статті розкривається сучасний український банківський ринок в умовах його глобалізації. Досліджуються умови входу іноземних банків в банківський сектор України, дається оцінка капіталізації банків. Наводяться шляхи покращення банківської привабливості.

Ключові слова: банки з іноземним капіталом, капіталізація, банківський капітал.

Однією з основних причин приходу банків з іноземним капіталом в країни Східної Європи і Україну зокрема стало зниження рентабельності банківського капіталу на Заході, а також зниження процентної маржі банків у корпоративному сегменті.

Банківський ринок України представляє собою «ласий шматочок» для іноземних інвесторів. На думку Павлюка К.В. та Кажана В.А., є дві причини експансії Західних банків в Україну: по-перше, це недорозвиненість власного банківського сектору, що означає високий потенціал зростання, і, по-друге, сусідство з Євросоюзом. Проте виділяють і третю, основну, ціль експансії Західноєвропейських банків – це вихід на ринки Східної Європи [1, С. 145].

На початку 90-х років 20 ст. в Україні почали з'являтися перші банки з іноземним капіталом. Проте їхній вихід на український ринок характеризувався низкою обмежень: максимальний розмір частки іноземного капіталу у загальному капіталі банківського сектору не повинен був перевищувати 15 %; максимальний розмір частки одного іноземного інвестора у банку обмежувався 35 %; заборонялися інвестиції у банки з офшорних компаній, і інші обмеження. Скасування цих та низки інших обмежень активізувало доступ іноземного капіталу у банківський сектор України.

Дискусії щодо доступу іноземного банківського капіталу на український ринок загострилися з активізацією кампанії щодо вступу України в СОТ, адже однією з обов'язкових умов вступу, є лібералізація доступу іноземного капіталу на внутрішній ринок банківських послуг.

На європейському ринку банківських послуг можна виокремити наступні три категорії банків.

Перша категорія – міжнародні гіганти, активи яких сягають трильйонів євро (USB – Швейцарія 1121 млрд. євро, HSBC – Великобританія 936 млрд. євро, BNP Paribas – Франція 906 млрд. євро).

Друга категорія – це категорія регіональних банків, активи яких сягають до 200 млрд. євро (Raiffeisen International, SEB, Erste Bank).

Третя група – це локальні банки [1, С. 145].

Саме банки другої та третьої категорії проявляють інтерес до українського ринку.

Середня рентабельність банківського бізнесу в світі, на сьогоднішній день становить 10-12 %. В Україні ж цей показник, за неофіційними даними, сягає 30 %.

Найбільш активними інвесторами у банківську систему України, за даними НБУ, на 1 січня 2006 р. були: Австрія (21,2 %), Росія (18,4 %), Польща (8,8 %) та Нідерланди (8,3 %).

Як видно із статистики, наведеної сайтом НБУ (табл. 1), всього в Україні в 2006 році утворилося 7 нових банків. У 2006 р. в Україні функціонувало на 12 банків з іноземним капіталом більше, ніж в 2005 р., а зі 100% іноземним капіталом – на 4 установи більше.

Тенденція до зростання кількості банків з іноземним капіталом продовжилася у новому 2007 р.

Фінансисти Західної Європи, Ізраїлю, США ведуть активну роботу по пошуку і купівлі банків в Україні. Тим часом банки України активно проводять капіталізацію, нарощування активів.

Протягом останніх шести місяців (кінець 2006, початок 2007 р.) були здійснені наступні купівлі:

- Австрійський Erste Bank придбав банк «Престиж» (50 місце в рейтингу, за величиною загальних активів, НБУ на 1 січня 2007 р.);
- Польський Getin Holding S.A. – банк «Прикарпаття» (120 місце);
- Ірландський Vostock Holdings ehf. – банк «Львів» (140 місце);
- Російський «Русский стандарт» – АИС-Банк (137 місце);
- Австрійський Volksbank International AG – Електрон-банк (63 місце).

Таблиця 1.

Окремі дані про банки України 2000-2006 рр.

Показники	2000	2001	2002	2003	2004	2005	2006
Кількість банків за реєстром (на кінець року)	195	189	182	179	182	186	193
у тому числі зареєстровано протягом року	1	3	5	5	7	5	13
Із загальної кількості:							
Кількість банків, які мають ліцензію Національного банку України на здійснення банківських операцій (на кінець року) та надають звітність	154	153	157	157	160	165 163	170 169
Із них банки за організаційно-правовою формою господарювання:							
- акціонерні товариства:							
Відкриті	137	136	136	133	132	133	134
Закриті	99	95	94	94	92	92	91
у тому числі державні	2	2	2	2	2	2	2
- товариства з обмеженою відповідальністю	38	41	42	39	40	41	43
- кооперативні	17	17	20	24	28	32	35
- кооперативні	-	-	1	-	-	-	-
Банки з іноземним капіталом:							
- кількість банків	31	21	20	19	19	23	35
у тому числі зі 100 % іноземним капіталом	7	6	7	7	7	9	13
- статутний капітал*, млн. грн.	725	946	1046	1152	1630	3602	10023
у тому числі зі 100 % іноземним капіталом, млн. грн.	225	265	365	414	689	1056	2045
Кількість банків, які мають ліцензію Національного банку України на здійснення валютних операцій (на кінець року)	149	149	153	156	158	162	167
крім того, кількість інших фінансово-кредитних установ, яким надано ліцензію на здійснення банківських операцій	1	1	1	1	1	1	1
Статутний капітал діючих банків у гривневому еквіваленті*, млн. грн.	3666	4576	6003	8116	11605	16111	26372
Кількість банків, виключених з Державного реєстру (за період)	9	9	12	8	4	1	6
* До 2003 року сплачений статутний капітал.							

Джерело [3]

Як видно з наведеної статистики, це була боротьба за банки групи «малої величини активів». Не зважаючи на це, за останні два з половиною роки (з середини 2004 р.) частка іноземного капіталу в статутному капіталі українських банків зросла більш як у двічі. На даний момент з'явилися ознаки зацікавленості іноземними фінустановами банками «великої» і «найбільшої групи» за величиною загальних активів. Серед таких банків є: банк «Форум», «Фінанси і кредит», Укргазбанк, Кредитпромбанк, ТАС-Комерцбанк, Морський транспортний банк.

Найцікавіше, що українські банки найчастіше проводять переговори з 8-10 іноземними банками одночасно. Спектр інтересів по покупці пакету акцій лежить в межах від 25 % до 100 % акцій конкретного українського банку.

Таке активне бажання іноземних фінансових установ потрапити на український ринок викликане можливістю заробити на великій, як для європейського ринку банківських послуг, різниці між ставками по кредиту і ставками по депозитах – процентній маржі банку в корпоративному сегменті, та на інших класичних банківських операціях.

На черзі інвесторами в український банківський бізнес є грецькі – National Bank of Greece, Piraeus Bank, Alpha Bank. Також серед претендентів на частку ринку банківських послуг є «Банк Москви» та один з найбільших банків Німеччини – Commerzbank.

Позитивним є те, що іноземні інвестори шукають і купують банківські установи з метою розширення і досягнення в майбутньому позицій у верхній частині таблиці рейтингу НБУ. Адже відомі випадки купівлі установи з метою її подальшого перепродажу [2, С. 7].

Ефективна стратегія та динамічний розвиток банку можливі лише за наявності відповідного обсягу капіталу. На сьогоднішній день українська банківська система щодо капіталізації не розвивається, банки є недокапіталізованими.

Концентрація банківського капіталу в країнах з перехідною економікою відбувалася двома шляхами. Перший характеризувався створенням великих банків шляхом злиття місцевих комерційних банків. Проте це спричиняло надмірну концентрацію капіталу у банківському секторі. Другий шлях проявлявся у транскордонних злиттях та поглинаннях (наприклад, досвід країн Чехії, Польщі, Угорщини) [5, С. 23].

Недокапіталізація банку, зокрема, і банківської системи загалом, може найближчим часом призвести до недостатньої потужності банківських установ на ринку кастодіальних послуг, інвестування, андеррайтингу, комісійних операцій, емітентів цінних паперів, а також, з іншого боку, недокапіталізація банків вже сьогодні впливає на їхній авторитет перед іноземними банківськими установами, що мають бажання вийти на український ринок, придбавши один з банків України. В першу чергу жертвами недокапіталізації стають малі банки.

Унаслідок дії низки чинників банки України вже практично вичерпали резерви зростання активів.

Першим серед них, є фактично вичерпаний резерв надання банками довгострокових кредитів. У пасивах банків значну частку становлять поточні рахунки юридичних осіб, а ці ресурси не дають можливості надавати довгострокові кредити. Вичерпавши, таким чином, кошти, банки можуть надавати довгострокові кредити тільки за рахунок коштів, отриманих за депозитами населення.

Другим чинником є макроекономічна ситуація, за якої безготівкової гривні в Україні стало менше. Це згладжує інфляцію, викликану зростанням цін на продукти, проте серйозно обмежує ресурси банків.

Третім чинником є відставання темпів зростання капіталу від строків зростання активів [4, С. 62].

Проблема капіталізації банків могла бути передбачена вже давно. Дії наведених чинників проглядалися наперед.

За рівнем достатності капіталу українські банки поділяються на: добре капіталізовані; достатньо капіталізовані; недокапіталізовані; значно недокапіталізовані; критично недокапіталізовані.

На даний момент існують різні шляхи нарощування банківського капіталу. Одним з можливих варіантів капіталізації – є фінансування банку з боку вже існуючих акціонерів. Проте не кожен банк має настільки багатих акціонерів, які б протягом багатьох років фінансували банківську установу, не отримуючи при цьому прибутку, адже отриманий прибуток банку, за підсумками року, як правило, подальше спрямовується на капіталізацію.

Іншими шляхами капіталізації є нарощування субординованого боргу та збільшення прибутку. Проте тут також є загрози і труднощі. Робити позики під конкретні проекти можуть лише окремі банки, тому, для банків імовірніше і логічніше боротися за прибутковість своїх операцій [4, С. 63].

Характерним прикладом капіталізації та нарощування потенціалів банку є ситуація з Кредитпромбанком, його капіталізація (на 1 січня 2007 р.) становила 625 млн. грн. Грецький Alpha Bank готовий заплатити за Кредитпромбанк близько \$535 млн., що приблизно в 4,1 рази більше капіталізації банку. До останнього часу вважалося, що мультиплікатор банківського капіталу в Україні становив 3 і менше [2, С. 7].

Наприкінці 2006 р. в НБУ відбулося засідання круглого столу, за участю відомих вчених-науковців і практиків-банкірів України, на якому обговорювалася науково-дослідна тема “Вплив іноземного капіталу на функціонування банківської системи України” [6, С. 24].

На думку В.М. Геєця, присутність банків з іноземним капіталом відповідає інтересам розвитку національної фінансової системи, сприяє залученню іноземних інвестицій та розширенню ресурсної бази соціально-економічного розвитку. В той же час присутніми є і ризики, пов'язані зі швидким зростанням частки іноземного банківського капіталу. Це може призвести до втрати суверенітету у сфері грошово-кредитної політики, можливого посилення нестабільності, несподіваних коливань, ліквідності банків, імовірного відпливу фінансових ресурсів. О.А. Сугоняко наголошує на необхідності впровадженні довгострокової стратегії розвитку банківської системи України, що буде включати принципи та механізми регулювання участі іноземного капіталу в українських банках. Г.Я. Стеблій зазначає, що за статистичними підрахунками, для стабільного економічного зростання частка іноземних інвестицій повинна становити 20-25% від валового внутрішнього продукту країни. Україна належить до тих країн, що мають значну потребу в іноземних інвестиціях. Викладач кафедри вищої математики Львівського національного університету імені Івана Франка В.В. Бабенко на круглому столі привів цікаву інформацію щодо авторського статистичного аналізу впливу іноземного капіталу на функціонування банківської системи України. Слушними є деякі з наведених закономірностей: зростання обсягів статутного капіталу банків з іноземним капіталом супроводжується зростанням обсягів статутного капіталу всіх діючих банків; підвищення обсягів статутного капіталу банків з іноземним капіталом супроводжується зростанням практично всіх показників кредитування економіки України; зростання частки банків з іноземним капіталом супроводжується перерозподілом кредитів на користь кредитів в іноземній валюті [6, С. 27].

На нашу думку, обмеження частки іноземного капіталу в капіталі української банківської системи повинна становити 40-49 % загальної величини активів. Необхідно загострити увагу на доступі іноземного капіталу в Україну. Виконавши умови вступу до СОТ, лібералізувавши доступ іноземного капіталу на український банківський ринок, Україна може втратити контроль над процесами, які протікають в банківництві.

Отже, на сьогоднішній день, ми спостерігаємо двояке відношення науковців і практиків до активного приходу іноземного банківського капіталу на банківський ринок України. Питання особливо загострюється, адже з приходом іноземних банків є можлива втрата суверенітету у сфері грошово-кредитної політики. На перевагу скептикам висувуються чіткі докази високої організації та культури діяльності Західноєвропейських та Американських банківських установ.

1. Павлюк К.В., Кажан В.А. Діяльність іноземних комерційних банків в Україні: тенденції та проблеми // *Фінанси України*. – 2006. – № 6. – С. 143-150.
2. Лысенко Е. С миру по нитке // *Деловая столица*. – 2007. – 5 лютого № 6 (300). – С. 7.
3. Окремі дані про банки України 2000-2006 рр. Офіційний сервер Національного банку України. Дата відвідин 17 березня 2007 р. – <http://www.bank.gov.ua/Statist/DANI/dani.htm>.
4. Гайда Н. Капіталізація українських банків як показник інвестиційного клімату в Україні // *Банківська справа*. – 2005. – № 5. – С. 61-66.
5. Бутенко О. Становлення банківської системи в Україні. Проблеми капіталізації // *Банківська справа*. – 2005. – № 6. – С. 20-31.

6. Кузнєцова А., Другов О., Рисін В. Оцінка впливу іноземного капіталу на функціонування банківської системи // Вісник Національного банку України. – 2007. – № 1. – С. 24-27.
7. Шелудько Н.М. Іноземний капітал у банківському секторі України: проблеми і наслідки // Фінанси України. – 2006. – № 7. – С. 79-86.

TENDENCY AND PROBLEMS OF DEVELOPMENT OF BANKS WITH THE FOREIGN CAPITAL IN UKRAINE

A. Kovalyuk

Lviv National University of Ivan Franko

In the article the actual Ukrainian banking market in conditions of globalization is described. The circumstances of access of the banks with foreign capital to Ukrainian banking sector are analysed, the bank capitalization is evaluated. The ways of improving of the banking appeal are shown.

Key words: banks with the foreign capital, capitalization, banking capital.